

Π. ΦΩΤΕΑ
τ. Γ.Γ. Υπουργείου Πολιτισμού
Βουλευτή

Θ Ε Μ Α Τ Α

Πολιτισμού

Κ Α Ι

Τοπικής
Αυτοδιοίκησης

Ε.Ε.Τ.Α.Α. Α.Ε.

Αθήνα, Νοέμβριος '92

Π. Φωτέα
τ. Γ.Γ. Υπουργείου Πολιτισμού - Βουλευτή

**Πολιτισμός
και
Τοπική Αυτοδιοίκηση**

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Α.Ε.

Αθήνα, Νοέμβριος '92

Πρόλογος

Είναι πλέον γεγονός, ότι ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός της χώρας μας θα αποτελέσει τον άξονα, γύρω από τον οποίο θα στραφεί κάθε ευρύτερη αναπτυξιακή προσπάθεια, γύρω από τον οποίο θα ενεργοποιηθούν, θα κινητοποιηθούν και θα λειτουργήσουν ένα σύνολο θεσμών και δυνάμεων με στόχο τη γενικότερη αναβάθμιση και ουσιαστική παρουσία τους στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι. Κάτι τέτοιο δεν αποτελεί απλώς ανάγκη ή καθήκον, αλλά πολύ συγκεκριμένη προπόδση διαρκούς δημιουργίας όρων που κρίνονται απαραίτητοι στη μεταβατική ιστορική φάση που βιώνουμε και διερχόμαστε.

Εχοντας τα ανωτέρω κατά νου και γνωρίζοντας ότι η γνώση, η ενημέρωση και η κατανόηση αποτελούν απαραίτητους όρους για την όποια απαρχή νέων επιδιώξεων, η ΕΕΤΑΑ αποφάσισε να παρουσιάσει, συνοπτικά και περιεκτικά, τα σημαντικότερα στάδια και μηχανισμούς της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης για να προσφέρει έτσι στην Τοπική Αυτοδιοίκηση ένα βοήθημα αναφοράς σε θέματα ευρωπαϊκής ενοποίησης.

Ηδη ευρισκόμενοι στην μετά Μάαστριχτ εποχή είναι ιδιαίτερα σημαντικό να κατανοηθεί ότι η διαρκώς ανανεούμενη γνώση μηχανισμών, πληροφοριών και γεγονότων και η συνακόλουθη εκμετάλλευσή τους με βάση ένα στρατηγικό σχέδιο θα πρέπει να αποτελεί την επιδίωξη όλων μας.

Το βοήθημα για την Πολιτισμός και Τοπική Αυτοδιοίκηση είναι μια από τις εκδόσεις της ΕΕΤΑΑ της σειράς "ΘΕΜΑΤΑ '92".

Οι άλλες εκδόσεις αυτής της σειράς είναι:

1. ΕΑΠΤΑ - 1.
2. Εκσυγχρονισμός Εσωτερικής οργάνωσης και λειτουργίας των ΟΤΑ.
3. Οδηγός για το αστικό πράσινο.
4. Οδηγός προγραμμάτων κατάρτισης Ε.Κ.Τ.
5. Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη και η Συνθήκη του Μάαστριχτ

Για τη συγγραφή όλων των ανωτέρω Εκδόσεων αξιοποιήθηκαν τα επιστημονικά τεχνικά εφόδια, η γνώση και συσσωρευμένη εμπειρία των στελεχών της Ε.Ε.Τ.Α.Α. Α.Ε., ενώ ειδικά η έκδοση "Πολιτισμός και Τ.Α." ήταν μια σημαντική προσφορά του βουλευτή κ. Π. Φωτέα τ. Γεν. Γραμματέα του υπουργείου Πολιτισμού. Το συντονισμό για την υλοποίηση αυτής της εκδοτικής προσπάθειας, που πιστεύω πως θα ανταποκριθεί στις προσδοκίες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, είχε ο Δ/ντής Προγραμματισμού κ. Ανδρέας Νεφελούδης, ενώ η ευθύνη της επιμέλειας ανήκε στο στέλεχος της εταιρείας κ. Αλκη Χρυσοστομίδη.

Πάυλος Ιωακείμ Ρη
Γενικός Διευθυντής της ΕΕΤΑΑ Α.Ε.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΤΑ ΑΝΑΓΚΑΙΑ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ..... Σελ. 5
2. ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗ, ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ
ΚΑΙ "ΤΟΠΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ"..... Σελ. 6
3. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ..... Σελ. 8
4. ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ
ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ..... Σελ. 9
5. ΛΑΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ, ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ
ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ..... Σελ. 10
6. Ο ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΣΜΟΣ ΩΣ ΑΡΝΗΣΗ
ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ..... Σελ. 12
7. ΤΟ ΑΙΤΗΜΑ ΤΗΣ ΕΞΥΓΙΑΝΣΗΣ,
Η ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ..... Σελ. 13
8. ΟΙ "ΙΔΙΟΙ" ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ
ΚΑΙ Η ΚΡΑΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ..... Σελ. 15
9. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ..... Σελ. 16

1. ΤΑ ΑΝΑΓΚΑΙΑ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Στον όρο Τοπική Αυτοδιοίκηση βρίσκεται όλο το περιεχόμενο του θεσμού, όπως τον ορίζει άλλωστε και το Σύνταγμα του 1975 (άρθ. 102). Είναι δηλαδή μια λαϊκή τοπική εξουσία που ορίζει μέσα στα πλαίσια της νομιμότητας τον εαυτό της.

Ασχολείται με τοπικά θέματα, αλλά ως ενιαία, πανελλήνια παρουσία διαμορφώνει και πανελλήνιο κλίμα που δεν μπορεί να το αγνοήσει καμιά κεντρική κυβέρνηση. Μ' αυτή την έννοια η Τ.Α. είναι και πολιτική εξουσία και αυτό είναι φυσικό, διότι αντανακλά ανησυχίες, παλμούς και αιτήματα του λαού των κοινοτήτων και των δήμων. Δηλαδή του λαού συνολικά, διότι όλοι οι Έλληνες είναι κάτοικοι δήμων και κοινοτήτων.

Μέσα στο δήμο και την κοινότητά του, κοντά στο πρόβλημα και την επιδίωξη της λύσης, ειδικά ο κάτοικος της υπαίθρου, αισθάνεται λιγότερο αλλοτριωμένος και περισσότερο "πολίτης". Ήδη από τα προηγούμενα πηγάζουν ορισμένα συμπεράσματα τα οποία ενώ θα έπρεπε, δεν θεωρούνται από όλους αυτονόητα.

Τοπική αυτοδιοίκηση σημαίνει διοίκηση ενός τόπου από τους ανθρώπους του. Σημαίνει διοίκηση και εξουσία, προκειμένου να επιλύονται υποθέσεις του συγκεκριμένου τόπου.

Η εξουσία αυτή ασκείται μέσα στο κρατικό (συνταγματικό) πλαίσιο, αλλά δεν είναι κρατική.

Επίσης ότι δεν είναι κεντρική, αλλά αποκεντρωμένη εξουσία.

Ότι το κράτος είτε με τις κεντρικές είτε με τις περιφερειακές του υπηρεσίες δεν επεμβαίνει στην άσκησή της.

Ότι αυτή η εξουσία παίρνει σάρκα και οστά αν έχει αρμοδιότητα, στελέχη και δικούς της πόρους.

Ότι όσους περισσότερους δικούς της πόρους έχει, τόσο περισσότερο Αυτοδιοίκηση είναι. Οι "ξένοι" – κρατικοί πόροι μπορεί και να καλύπτουν την προσπάθεια υποδούλωσης και εξάρτησής της από το κόμμα.

Ότι, κατά συνέπεια, η προσπάθεια για την αδέσμευτη και ανεξάρτητη Τοπική Αυτοδιοίκηση σημαίνει μια συνεχή, συνεπή και αδιατάρακτη προοπτική που αποβλέπει στην εξεύρεση, εξασφάλιση και θεσμοθέτηση "ιδίων πόρων". Χωρίς αυτούς, στελέχωση, αρμοδιότητες και ανεξαρτησία, γίνονται "φαντάσματα" και η ίδια η Τοπική Αυτοδιοίκηση, ως εξουσία, παραμένει "στα χαρτιά".

Ότι η οργάνωση, δηλαδή τα επίπεδα και οι βαθμοί της Τοπικής Αυτοδιοίκησης δεν έχουν μεταξύ τους ιεραρχική αλληλεξάρτηση, όπως συμβαίνει με την κρατική οργάνωση. Πιο απλά, ότι οι βαθμοί της (όταν υπάρχουν περισσότεροι) δεν εξαρτώνται ο ένας από τον άλλο, αλλά έχουν δικούς τους πόρους και αρμοδιότητες.

2. ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗ, ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ "ΤΟΠΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ"

Όλα τα προηγούμενα, αποδεικνύουν τη διαφορετική φύση της κρατικής εξουσίας, από το ένα μέρος, και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, από το άλλο. Το κύριο χαρακτηριστικό της πρώτης είναι η κεντρική της δομή. Η κρατική αποκέντρωση, δηλαδή όταν το κράτος δίνει αρμοδιότητες στις περιφερειακές του υπηρεσίες, έχει πάντοτε κεντρική φυσιογνωμία, προέρχεται και τότε από το κέντρο. Μπορεί το κράτος, με τον καιρό, παντού στον κόσμο, να αποκεντρώνεται, αλλά η δική του αποκέντρωση, είναι αποκέντρωση στην ευρεία της έννοια. Η κρατική αποκέντρωση υπακούει στην ενιαία κρατική εξουσία. Αντίθετα, η αποκέντρωση μέσα στην Τοπική Αυτοδιοίκηση παίρνει τον πραγματικό της χαρακτήρα, γίνεται αυτοδιοίκηση. Η αυθεντικότερη μορφή αποκέντρωσης είναι όταν κρατικές αρμοδιότητες μεταβιβάζονται, στους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Τότε πρόκειται για εξουσία που δρα μέσα στο κρατικό πλαίσιο, αλλά έξω από την κρατική διοίκηση και τις κρατικές υπηρεσίες. **Πρόκειται δηλαδή για μια άλλη εξουσία.** Αντίθετα, και στο πιο αποκεντρωμένο κράτος, η δική του αποκέντρωση είναι εξαρτημένη από το κέντρο. Μέσα, όμως, στην Αυτοδιοίκηση **η αποκέντρωση μεταβάλλεται σε μια άλλη παράλληλη περιοχή αποφάσεων.**

Οι τοπικές υποθέσεις, βασική ενασχόληση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης (άρθρ. 102), έχουν πολλά επίπεδα. Όλες είναι τοπικές σε σύγκριση με κάποιες άλλες πιο πλατειές. Η υπόθεση π.χ. μιας κοινότητας είναι τοπική σε σύγκριση με τις υποθέσεις ενός δήμου ή ενός νομού. Και οι υποθέσεις ενός δήμου ή ενός νομού, τοπικές σε σύγκριση με αυτές μιας περιφέρειας. Η τοπική υπόθεση παίρνει άλλα χαρακτηριστικά και άλλο πρόσωπο σύμφωνα με το μέγεθος και την γεωφυσική κατάσταση μιας χώρας. Αλλιώς, διάσταση έχει το τοπικό θέμα σε μια χώρα μικρή, άλλο σε μια χώρα μεγάλη, άλλη σε μια χώρα ορεινή, πεδινή, νησιώτικη, άλλη σε μια χώρα με γεωφυσική ποικιλία. Η φύση της τοπικής υπόθεσης όπως την ορίσαμε, **προσδιορίζει και την φύση της πολιτικής απόφασης που πρέπει να ληφθεί**, ή τη φύση και το μέγεθος του έργου που πρέπει να πραγματοποιηθεί, για να αντιμετωπισθεί το τοπικό θέμα. Διότι τοπικό θέμα σημαίνει το τοπικό πρόβλημα σε συνδυασμό με τις λύσεις του.

Τι μπορούμε αμέσως να συναγάγουμε : ότι η Τοπική Αυτοδιοίκηση, (όπως προκύπτει άλλωστε και από τις αρχές του Ευρωπαϊκού Χάρτου του 1984, αλλά και την μελέτη των επί μέρους συστημάτων) ασχολούμενη μέσω αιρετών οργάνων με τοπικά θέματα, καλύπτει όλο το φάσμα των πρακτικών, καθημερινών και δημοσίων θεμάτων. Απ' την άλλη πλευρά η Τοπική Αυτοδιοίκηση, ως μεγάλος λαϊκός θεσμός απαιτεί αυτόνομη ζωή και "ίδιες ρυθμίσεις".

Ασκώντας συνεχείς πιέσεις, για να πάρει τη θέση, τις αρμοδιότητες και τους πόρους που της ανήκουν, γίνεται, μια ανυπολόγιστη δύναμη **ηθικής εξυγίανσης και "εξορθολογισμού"** της Δημόσιας Διοίκησης ή της κεντρι-

κής εξουσίας. Αλλά, και το σπουδαιότερο, ένας **αναντικατάστατος παρά-
γων** συνολικής αποτελεσματικότητας και παραγωγικότητας.

3. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Τα θέματα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης μέσα στα κράτη της Ευρώπης και οι δυνατότητες που έχει ή που ζητεί, διατρέχονται από μια **διεθνική τάση**. Ως προβλήματα, τηρουμένων των αναλογιών, είναι προβλήματα αρμοδιοτήτων, πόρων, στελέχωσης, που επιδιώκουν τη λύση τους όχι μόνον σε επίπεδα εσωτερικά, αλλά με διευρυμένο πανευρωπαϊκό διάλογο, μέσα στα πλαίσια της Διαρκούς Συνδιασκέυως, του Συμβουλίου της Ευρώπης. Ως απώτερες τελικές επιδιώξεις, υπερβαίνουν επίσης τα σύνορα και διαχέονται σ' όλη την Ευρώπη, αντιπροσωπεύοντας κοινές **ανθρωποκεντρικές ιδέες**.

Ετσι, τα όσα προκύπτουν από τη διεθνική τάση της Αυτοδιοίκησης γίνονται ζύμη ενότητας και θεματοφύλακες του σεβασμού στη ζωή του ανθρώπου και την ποιότητά της.

Μια μεγάλη ιδέα που, κατά μέγα μέρος, πηγάζει, και αυτή, από την Τοπική Αυτοδιοίκηση συνίσταται στο ότι **η πολιτική δημοκρατία είναι πολιτιστική δημοκρατία**. Αλλιώς δεν είναι δημοκρατία. Μ' αυτό το συνδυασμό διασώζονται οι ρίζες και οι αξίες του πολιτισμού και υπογραμμίζεται το δικαίωμα των ανθρώπων στον Πολιτισμό και την Παιδεία. Κύριο δικαίωμα της σύγχρονης ευρωπαϊκής κοινωνίας είναι το λεγόμενο πολιτισμικό δικαίωμα, η συμμετοχή του πολίτη στον πολιτισμό. Η διάδοση του πολιτισμού και των αξιών του πρέπει να είναι και υπόθεση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Βιβλιοθήκες, αίθουσες, θέατρα, ορχήστρες, ραδιοφωνία, μέσα από την Τοπική Αυτοδιοίκηση πηγαίνουν πιο κοντά στον άνθρωπο, ειδικά αυτόν που ζει στην περιφέρεια.

Μια σπουδαιότατη πτυχή της διεθνικής τάσης που επισημάναμε είναι η ταύτιση, σε πολύ μεγάλο βαθμό, των τοπικών θεμάτων με τα πολιτιστικά, μέσα στα πλαίσια του ευρύτερου πολιτισμικού δικαιώματος, που πρέπει να διεκδικεί κάθε άνθρωπος. Το αίτημα για ποιότητα ζωής πέρα από τις παραμορφώσεις που υπέστη από την πολιτική καππλεία αποτελεί βασικό περιεχόμενο της δημοκρατίας. Το περιβάλλον και η προστασία του, η "διάχυση" του πολιτισμού (δημιουργία πολιτιστικών εστιών κ.λπ.) σε υποβαθμισμένες περιοχές, ως παραδείγματα, πιστοποιούν αυτήν την ταύτιση δημοκρατίας και συμμετοχής στον πολιτισμό. Αλλά σημαίνουν επίσης και την προσπάθεια εξεύρεσης των πόρων που απαιτούνται για την εκπλήρωση ανάλογων σκοπών.

Ο Αλέξης ντε Τουβίλ, μέγας μελετητής του φαινομένου της Αυτοδιοίκησης, έλεγε ότι όσο κατεβαίνουμε από τα ύψη των διοικητικών πυραμίδων προς τον λαό, τόσο ανακαλύπτουμε, (παρά τις ιδιαιτερότητες) τις ομοιότητες, την "κοινότητα" διαδικασιών και επιδιώξεων σε όλους τους λαούς. Τα τοπικά θέματα και οι λύσεις τους τείνουν να είναι κοινά παντού. Ετσι τα τοπικά θέματα διεθνοποιούνται ως δέσμες θεμάτων, σπάζουν το περίβλημά τους, γίνονται χρηματοδοτήσεις έξω από τις περιορισμένες τοπικές ή και εθνικές δυνατότητες. Μέσα άλλωστε από ανάλογες αντιμετωπίσεις **μια άλλη παραμορφωμένη ιδέα, η λαϊκή συμμετοχή**, βρίσκει την αυθεντικότητά της, συναρτώμενη με το τοπικό θέμα και τις παρεπόμενες εμπειρίες.

4. ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ - ΕΛΛΗΝΙΚΗ "ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ"

Μέσα στο διεθνές αυτό περιβάλλον από ελληνικής πλευράς, οι προηγούμενες μεγάλες ιδέες ή τάσεις προϋπήρχαν στον ελληνικό κοινοτισμό. Το σύστημα ζωής και διοίκησης που ανέπτυξε ο ελληνισμός σε ώρες σκληρότητας ιστορικής δοκιμασίας, ως δείγμα της επιβιωτικής του ιδιοφυίας, περιέχει βασικά στοιχεία που τα επιδιώκουν σήμερα όλες οι σύγχρονες κοινωνίες. Δεν θα επιχειρήσουμε εδώ ιστορικές αναδρομές, αλλά θα προσθέσουμε στηριζόμενοι στην ελληνική εμπειρία ότι και η κοινότητα, όπως ακριβώς όλοι οι μεγάλοι δεσμοί επιβεβαιώνεται και γονιμοποιούνται, όταν εμφανισθούν μεγάλες εθνικές δυσκολίες. Με αυτονόητη αποστολή να αντιρροπήσει και να υπερνικήσει τους κατά καιρούς επικρεμάμενους κινδύνους. Η κοινότητα ως δύναμη ηθική στις κρίσιμες στιγμές που κινδυνεύει η ελευθερία, από "επί μέρους" υμώνεται σε "όλον", εκφράζοντας το "κοινόν των Ελλήνων", το "γένος", το "έθνος", ο ελληνισμός ολόκληρος γίνονται μια ομόγυχη "κοινότητα". Με την έννοια αυτή όσο είναι κύτταρο, άλλο τόσο είναι σώμα και οργανισμός του ελληνισμού. Μέσα στη ροή του χρόνου έγινε φορέας συγκεκριμένου περιεχομένου που αντανakλά ένα συνολικό τρόπο ζωής και αντιμετώπισης, όχι μόνο των δικών της, αλλά και ευρύτερων προβλημάτων.

Πολλές είναι οι ειδικές μορφές που μπορεί να πάρει το περιεχόμενο της κοινότητας, αλλά ως βασικά επιμέρους στοιχεία θα μπορούσαμε να προσδιορίσουμε:

α) **Το ηθικό περιεχόμενο**, που συνίσταται στην αγάπη προς την ελευθερία (η οποία ταυτίζεται κατά τρόπο ιδιαίτερα ελληνικό με την αγάπη προς την πατρίδα), την αλληλεγγύη των μελών και την ταύτιση της κοινότητας με την "ενορία των πιστών", που οδηγεί στο ορθόδοξο πρότυπο της "κοινωνίας των προσώπων".

β) **Το πολιτιστικό περιεχόμενο**, που συνίσταται στη γλώσσα, τη λαϊκή (καλλιτεχνική) παρακαταθήκη και σε μια αντίληψη σχολείου και παιδείας, που στηρίζονται στην παράδοση, αλλά ενσωματώνουν δυναμικά και όλες τις σύγχρονες προόδους.

γ) **Το οικονομικό περιεχόμενο**, που συνίσταται σε μορφές οικονομικής ζωής οι οποίες συνδυάζουν προσωπική πρωτοβουλία και συλλογική δράση δημιουργώντας παράλληλα και "συνεταιριστική" συνείδηση.

δ) **Το διοικητικό περιεχόμενο** που συνίσταται στο εκλεγόμενο άμεσα αποφασιστικό και συνάμα εκτελεστικό (παλαιότερα δε καθοδηγητικό) όργανο (κοινοτικό Συμβούλιο - δημογεροντία), στην ισότητα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των μελών της κοινότητας, στην αναστροφή με το "τοπικό θέμα" και τις κοινοτικές υποθέσεις, δημιουργώντας έτσι "συμμετοχική" συνείδηση. Όχι μόνον με έννοια οικονομική, αλλά και διοικητική (πολιτική).

ε) **Το πολιτικό περιεχόμενο** που συνίσταται στην υπευθυνότητα, την αντιδημαγωγία, τον αντισυγκεντρωτισμό, την ηπιότητα και τις συνεχείς δυνατότητες ανάδειξης τοπικής ηγεσίας. Το πολιτικό περιεχόμενό της συνίσταται στην ταύτιση κοινοτικής και πολιτικής αρετής.

5. ΛΑΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ, ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Θεωρητικά τουλάχιστον όπως προκύπτει από τους ορισμούς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης γενικά και της κοινότητας ειδικά, πηγάζουν ορισμένα στοιχεία τα οποία αποτελούν μέρος όχι μόνο του λαϊκού, **αλλά και του πολιτικού πολιτισμού**. Το βασικό στοιχείο του λαϊκού πολιτισμού είναι η παράδοση καλαισθησίας και η ποικιλία των επαγγελματικών ενασχολήσεων που παράγουν ομορφιά μέσα από υλικά, ή πάνω σε υλικά που ο "τεχνίτης" βρίσκει δίπλα του. Η προσθήκη της ευαισθησίας του συλλογικού ή του ατομικού καλλιτέχνη ξεπερνά την "ευτέλεια" των υλικών ή την πενία των μέσων, δημιουργώντας τέχνη ή προϋποθέσεις τις οποίες "εκμεταλλεύεται" η Τέχνη. Απ' αυτές ίσως τις παραμέτρους αναδύεται και ένα άλλο βασικό στοιχείο του λαϊκού πολιτισμού, η ιδιαιτερότητα. Η μάλλον, οι επιμέρους ιδιαιτερότητες που δημιουργούν και την ταυτότητά του, **αλλά και πλουτίζουν στο επίπεδο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, την έννοια του τοπικού θέματος**.

Από την άλλη πλευρά, βασικό στοιχείο του πολιτικού πολιτισμού είναι αν όχι η εξαφάνιση, τουλάχιστο η μείωση του φανατισμού από την πολιτική ζωή, χωρίς αυτό να σημαίνει και την εξαφάνιση του δημιουργικού πάθους. Επίσης και η μείωση της δημαγωγίας, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν τίθενται ή δεν διεκδικούνται τα ζητήματα ή δεν επιδιώκεται η λαϊκή στήριξη για την προβολή ή την επίλυσή τους. Όταν συζητούμε για το τοπικό θέμα συζητούμε μέχρις ένα σημείο, για τους όρους της δημοκρατίας, καθώς και του πολιτικού ηθικού και αισθητικού περιβάλλοντος. Όταν ο Θουκυδίδης με το στόμα του Περικλή λέγει στον Επιτάφιο "φιλοκαλούμεν μετ' ευτελείας, φιλοσοφούμεν δε άνευ μαλακίας" **συμπυκνώνει την λιτότητα (απλότητα) και την αδρότητα (εκφραστικότητα)** ως σύνθετο διαχρονικό μήνυμα του ελληνικού πολιτισμού. Ακριβώς δε, στις ίδιες σελίδες εκτοξεύεται με αποδέκτη την αιωνιότητα μια συγκλονιστική παρατήρηση αναφορικά με το γενικότερο περιβάλλον και ειδικότερα με τους χώρους καθημερινής ζωής. Η κατοικία ως τόπος και τρόπος ζωής "το λυπηρόν εκπλήσσει", αποδιώκει δηλαδή τις μέριμνες δημιουργώντας προποθέσεις τέρψης και αναγυχής. Η θεμελιακή ιδιότητα του ελληνικού περιβάλλοντος, καθώς τη διατήρησε και την παρέδωσε η ελληνική κοινότητα, είναι η αισιοδοξία την οποία δημιουργεί το πλαίσιο ζωής, ώστε να αντιμετωπίζονται με αγωνιστικότητα και ανθρωπιά τα γενικότερα και ειδικότερα προβλήματα. Έτσι κάπως εμπλέκεται το συλλογικό και το προσωπικό στοιχείο.

Όλη αυτή η διαδικασία συμμετοχής, δεν είναι βέβαια αυτόματα και χωρίς τριβές. Είναι άλλωστε γνωστό μέσα από την κοινωνιολογική εμπειρία, με πόση οξύτητα και έξαψη παρουσιάζονται σε πολλές περιπτώσεις τα τοπικά προβλήματα. Εκεί, όμως έχουν δημιουργηθεί και οι θεσμικές δικλίδες που τα εκτονώνουν, θεωρητικά τουλάχιστον, μπορούμε λοιπόν, να επισημάνουμε ορισμένα στοιχεία που συγκροτούν, **αλλά και ταυτίζουν τον λαϊκό και τον πολιτικό πολιτισμό**. Ο διευρυμένος διάλογος, οι ιδιαιτερότητες αλλά και η

σύνθεσή τους, οι εθνικές ρίζες αλλά και οι διεθνικές τάσεις, η αμεσότητα της εκπροσώπησης και η αδιάκοπη αναστροφή με το τοπικό πρόβλημα, η παράδοση της καλλιτεχνικής και της κοινωνικής δράσης που δημιουργεί πρότυπα ζωής και ομορφιάς, είναι μερικά απ' αυτά τα στοιχεία. Στην ακριβώς αντίθετη φορά κινείται ο λαϊκισμός, ο οποίος βρίσκεται εντελώς έξω από το πνεύμα της αυτοδιοίκησης και του πολιτισμού. Από άποψη πολιτική ταυτίζεται με την δημαγωγία και από άποψη αισθητική καταντά στην άρνηση κάθε γνησιότητας. Και στην μια και την άλλη περίπτωση καταλήγουμε σε υποβάθμιση του λαϊκού και του πολιτικού πολιτισμού.

6. Ο ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΣΜΟΣ ΩΣ ΑΡΝΗΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Για την ακόμη, βαθύτερη γνώση του θέματος και ως πρόσθετη επιβεβαίωση ότι η σύνθετη έννοια της κοινότητας παρουσιάζεται πάντοτε ως κιβωτός ενός προτύπου ζωής και ως δυνατότητα εξόδου από κάθε μορφής συλλογικές και εθνικές δυσκολίες είναι απαραίτητα ορισμένα συγκεκριμένα παραδείγματα:

α) Την στερεοποιό ζύμη των πρώτων εθνικών κρατών, αποτέλεσε η αυτονομία και η οντότητα που δόθηκε στα πρώην κρατίδια. Αυτές διέσωσαν (παρά και τα αντίθετα παραδείγματα διάλυσης) πολλά ευρωπαϊκά (ομοσπονδιακά) κράτη απ' τους ποικίλους κλυδωνισμούς που πέρασαν τις τελευταίες δεκαετίες. Διότι τον τόνο δεν τον έδινε μόνο ένα κλειστό και απομακρυσμένο "κέντρο" εκφραζόμενο από μια αποκλειστικώς αποφασίζουσα "πρωτεύουσα", αλλά πολλά κέντρα αποφάσεων που απορροφούσαν τους κραδασμούς και διέσωζαν, τελικά την κοινωνική και εθνική συνοχή. Οι μικρές (σε συνάρτηση πάντα με τον συνολικό πληθυσμό) αυτοδιοικούμενες μονάδες ζωής, αποτελούν τον πιο αδιάσπαστο ιστό κοινωνικής και εθνικής ζωής.

Για όλη αυτή τη συγκεκριμένη εμπειρία, αποκέντρωση και αυτοδιοίκηση δεν σημαίνει φυσικά πολυδιάσπαση και κερματισμό των αυτοδιοικούμενων φορέων, αλλά συνεχή προσπάθεια να **ισορροπούν δυναμικά** πολλά δεδομένα: Η πρόοδος και η παράδοση. Η προσπάθεια προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση χωρίς εξαφάνιση των εθνικών προσώπων.

β) Άλλη μια μεγάλη, άρα επισήμανση που πρέπει να γίνει είναι ότι αυτή η δέσμη θεσμών ("κοινότητα" - Αυτοδιοίκηση, αποκέντρωση) ως θεματοφύλακας πολλαπλότητας, ελευθερίας και ειρήνης συναντάται ως μεταπολεμικό αίτημα σε όλες τις διακηρύξεις των μεγάλων αντιστασιακών οργανώσεων, **συναρτημένο, είτε ρητά είτε άρρητα, με την ευρωπαϊκή ενότητα**. Οι νέοι της Ευρώπης (διότι νέοι πλαισιώνουν κατά βάση τους αγώνες υπέρ ελευθερίας) πολεμώντας τον φασισμό οραματίζονται την Ευρώπη, ενωμένη και αποκεντρωμένη. Ενότητα (πολιτική, πολιτιστική, κοινωνική συνοχή) και αποκέντρωση (δυνατότητα τοπικών αποφάσεων) συνειδητοποιούνται στο επίκεντρο της μεγαλύτερης ανθρωποβόρας δίνης που γνώρισε μέχρι σήμερα η Ιστορία (Βος μεγάλος πόλεμος). Συνειδητοποιούνται στον πόλεμο για να εφαρμοσθούν στην ειρήνη, προσδιορίζοντας έτσι και την βασική αιτία του κάθε είδους πολέμων (γενικών, τοπικών, εμφυλίων, κοινωνικών). Η επέκταση του κράτους και ο γραφειοκρατικός συγκεντρωτισμός (ολοκληρωτισμός) σαρώνοντας την πολλαπλότητα της ζωής, βρίσκονται στη ρίζα όλων των διαμαχών, αλλά και των καταρρέσεων (Ανατολική Ευρώπη).

7. ΤΟ ΑΙΤΗΜΑ ΤΗΣ ΕΞΥΓΙΑΝΣΗΣ, Η ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Μέσα στην πολυμορφία των συστημάτων αυτοδιοίκησης και διοίκησης και μέσα από την σχετική αποσπασματική διεθνή βιβλιογραφία, μπορούμε να ανασύρουμε δυο κύριες γενικές τάσεις, που διέπουν τις περισσότερες εθνικές νομοθεσίες.

α) Ψηφίζονται από την κεντρική εξουσία νόμοι – πλαίσια που διέπουν την Τοπική Αυτοδιοίκηση και μέσα στην κοίτη που αυτοί οι νόμοι διανοίγουν, οι οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, ασκούν ρυθμιστικές και κανονιστικές – “νομοθετικές”, πάντως, αρμοδιότητες.

β) Σε περιπτώσεις αμφιβολίας για το που ανήκουν θέματα τα οποία σαφώς δεν υπάγονται στο κράτος (όπως π.χ. η Αμυνα), αυτά και η ρύθμισή τους, είναι της αρμοδιότητας του Ο.Τ.Α. Όσο αυτός ο χώρος τους αποδίδεται και δεσμικά, η Αυτοδιοίκηση αποβαίνει όλο και περισσότερο σχολείο εμπειρίας και γνωριμίας με τα δημόσια καθημερινά πράγματα και, θα λέγαμε, **την ιερότητά τους**. Με την συμμετοχή καθενός και τη ζεστή επαφή του με τα τοπικά θέματα, η δημοκρατία γίνεται πιο άμεση, εκεί που πρέπει. Οι δεσμοί άμεσης δημοκρατίας όπως το δημοψήφισμα, σε ευρεία λαϊκή βάση (εθνικό επίπεδο) θέτουν από τη φύση τους τα προβλήματα χωρίς τις αποχρώσεις τους. Η απάντηση με “ναι” ή “όχι” σε πολύπλοκα θέματα, είναι δυνατόν να μεταβάλλει την δημοκρατία “εις την του πρώτου ανδρός αρχήν”. Η Τοπική Αυτοδιοίκηση πάλι από τη φύση της, φέρνει τον πολίτη πιο κοντά στις αποχρώσεις των προβλημάτων και σε εκείνους που τα διαχειρίζονται. Χωρίς να επιχειρείται η εξιδανίκευσή της, η δυναμική της ως λαϊκού δεσμού φέρνει την Αυτοδιοίκηση πάλι από τη φύση της, φέρνει τον πολίτη πιο κοντά στις αποχρώσεις των προβλημάτων και σε εκείνους που τα διαχειρίζονται. Χωρίς να επιχειρείται η εξιδανίκευσή της, η δυναμική της ως λαϊκού δεσμού φέρνει τον πολίτη πιο κοντά στις αποχρώσεις των προβλημάτων και σε εκείνους που τα διαχειρίζονται. Χωρίς να επιχειρείται η εξιδανίκευσή της, η δυναμική της ως λαϊκού δεσμού φέρνει την Αυτοδιοίκηση πλησιέστερα στην άμεση δημοκρατία μικραίνοντας συνάμα τον κίνδυνο να απομονώνονται ανέλεγκτοι οι διαχειριστές των τοπικών θεμάτων.

Τελικά, όλη αυτή η ζύμωση επικαιροποιεί και μέχρις ένα σημείο πραγματώνει το μεγάλο πανανθρώπινο αίτημα, από το κράτος – χωροφύλακα ή το κράτος – νταντά **να περάσουμε στην κοινωνία των επιλογών**, που έχει ως υπόβαθρο το κράτος πρόνοιας. Η Τοπική Αυτοδιοίκηση, όσο αναπτύσσεται, κατοχυρώνει τα δικαιώματα της κοινωνίας απέναντι στις συγκεντρωτικές τάσεις του κράτους. Το κύριο χαρακτηριστικό του κρατικού συγκεντρωτισμού – του κρατισμού μ’ άλλους λόγους – είναι ότι κρατεί αποκλειστικά τον προγραμματισμό και τον σχεδιασμό. Αυτή η εγγενής τάση του κράτους ισοροπείται από την ακριβώς αντίθετη, εγγενή επίσης, τάση της Αυτοδιοίκησης. Μ’ αυτή την έννοια γίνεται πλαίσιο μέσα στο οποίο καρποφορούν παράγοντες αρμονίας (σύνθεσης), ενότητας και άρα πολιτισμού στις ποικίλες πτυχές του.

Αναφορικά με το διάχυτο αίτημα της εξυγίανσης είναι αναμφισβήτητο ότι το αποτελεσματικότερο κράτος δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς τη διεύρυνση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Όσο μεγαλύτερο είναι το κράτος τόσο είναι πιο πλαδαρό και συγχρόνως πιο καταπιεστικό και διεφθαρμένο. **Εξυγιαίνεται όσο αποσυμφορείται υπέρ της Αυτοδιοίκησης.** Έτσι οι τοπικοί οργανισμοί γίνονται μοχλός, αναδιανομής όχι μόνον των οικονομικών πόρων, αλλά του κοινωνικού και πολιτιστικού αγαθού. Η έννοια της εξυγίανσης πρακτικά συμπλέκει την έννοια των ιδίων πόρων – εξεύρεσης και διαχείρισής τους – των αρμοδιοτήτων, (της διεύρυνσης και της εφαρμογής τους) καθώς και την έννοια των τοπικών υποθέσεων (του προσδιορισμού και της επίλυσής τους).

Συγκεκριμένες δηλαδή "ποσότητες" μεταβάλλονται σε "ποιότητα": σε αποκεντρωμένη δημοκρατία που **συναρτά το αίτημα της ατομικής ελευθερίας** με στόχους κοινωνικούς και πολιτισμικούς.

8. ΟΙ "ΙΔΙΟΙ" ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ ΚΑΙ Η ΚΡΑΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ

Όση συνάφεια υπάρχει μεταξύ τοπικού και πολιτιστικού θέματος, άλλη τόση υπάρχει και μεταξύ "ιδίων" και πολιτιστικών πόρων. Μ' άλλους λόγους αυτό σημαίνει ότι μέρος του προπολογισμού των Ο.Τ.Α πρέπει να διατίθεται για **μακροπρόθεσμους πολιτισμικούς σκοπούς**, που κατά το μέτρο που στηρίζονται με συνέπεια μεταβάλλονται σε δεσμούς και δημιουργούν, στην περιφέρεια, "κλίμα" και παράδοση.

Η διασπάθιση χρημάτων χάριν στιγμιαίων σκοπών ("φεστιβάλ" - "γιορτές" αμφίβολης ποιότητας) εξυπηρετούν περισσότερο τις εντυπώσεις, παρά τον πολιτισμό και τελικά υποδουλώνουν την Τοπική Αυτοδιοίκηση στην κεντρική εξουσία δεδομένου ότι τα ανάλογα κονδύλια ζητούνται και δίδονται με κριτήρια παραταξιακά, ως κομματικό "ρεγάλο". Ετσι με πρόφαση τον πολιτισμό συντελείται συγχρόνως και διαφθορά και σπατάλη. Σ' όλη αυτή την διαδικασία η κρατική βοήθεια πρέπει να έρχεται ως στήριξη σε εκδηλώσεις με δυναμική και ποιότητα, καθώς και σε δεσμούς με δυνατότητες (π.χ. δημοτικά θέατρα) ή ως κύριος συντελεστής έργων υποδομής (π.χ. πολιτιστικά κτίρια κ.λπ.). Πρόσθετη δε υποχρέωση των οργανισμών αυτοδιοίκησης είναι να επισημαίνουν και να ενεργοποιούν χάριν μακροπρόθεσμων πολιτιστικών σκοπών, τις δυνατότητες της τοπικής χορηγίας. Ο κίνδυνος πάντως που ενεδρεύει είναι η αυξητική τάση - η διόγκωση - των πολιτιστικών αιτημάτων. Αυτό, όσο και αν είναι θεμιτό και ελπιδοφόρο, γίνεται επικίνδυνο για τον πολιτισμό και την ποιότητα, όταν παρεμβαίνει ως πολλαπλασιαστής ο συρμός. Η μόδα των εφήμερων πολιτιστικών εκδηλώσεων ασχεδιάστα και χωρίς υποδομή αποτελεί περισσότερο πολιτιστική μάλιστα, παρά πολιτιστική ευλογία. Δημιουργεί δε αφόρητη και ανατροφοδοτούμενη πίεση από το κέντρο προς την περιφέρεια και αντίστροφα για επιχορηγήσεις ("πεταμένα λεφτά", *iacta missitia*) που στερούν το κράτος από πηγές χρηματοδοτήσεων προς πράγματα που μένουν. Τα χρήματα, όπως αυτά του ΛΟΤΤΟ, πρέπει να τρέπονται αταλάντευτα προς την κατεύθυνση που κραταιώνει την πολιτιστική παράδοση και δημιουργεί προϋποθέσεις για το μέλλον. Στα ίδια πλαίσια συνολικής πολιτικής από την πλευρά της Αυτοδιοίκησης πρέπει να βρίσκεται και η προσπάθειά της, ώστε ο τουρισμός και ο πολιτισμός να συναντώνται στο υψηλότερο δυνατό επίπεδο, ανάλογο άλλωστε με το ύψος του πολιτισμού μας. Ετσι και ο πολιτισμός διασφαλίζεται ή δεν προσβάλλεται αλλά και ο τουρισμός γίνεται πιο προσοδοφόρος. Η μεγαλύτερη επιτυχία του ελληνικού τουρισμού εξαρτάται από το πόσο συντελεί **στο να παγιώνει την παγκοσμιότητα του πολιτισμού μας και να τον παρουσιάζει ως κτήμα ολόκληρης της οικουμένης.**

Το κράτος (στους τομείς του υπουργείου Πολιτισμού) και η Αυτοδιοίκηση μπορούν να συναντώνται δημιουργικά σε τρεις κύριες κατευθύνσεις, στους υπάρχοντες δεσμούς, όπως Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο (ΔΗΠΕΘΕ) α) στις πολιτιστικές εκδηλώσεις υπό ευρύτερη και στενότερη έννοια, στις οποίες πε-

ριλαμβάνονται και οι ανταλλαγές με ΟΤΑ του εξωτερικού β) και στην ανάδειξη και συντήρηση μνημείων ειδικά του νεότερου πολιτισμού μας ("παραδοσιακά", "διατηρητέες" γ) και στις τρεις περιπτώσεις πρέπει να τηρούνται τα κριτήρια ποιότητας και της κατεύθυνσης των κονδυλίων προς μακροπρόθεσμους στόχους, ενώ στην τρίτη περίπτωση η κεντρική (κρατική) επίβλεψη και ο σχεδιασμός είναι απαραίτητη προπόθεση για την αποφυγή βλαπτικών και αμελέτητων επεμβάσεων.

Ενας άλλος (ταλαιπωρούμενος μέχρι σήμερα) τομέας δημιουργικής συμπόρευσης είναι των λαϊκών (δημοτικών) βιβλιοθηκών. Ο ποιητής Γ.Θ. Βαφόπουλος θεωρεί τον δεσμό των βιβλιοθηκών τον βασικότερο μοχλό εξωσχολικής παιδείας. "Η εξωσχολική παιδεία που πρέπει να αποτελεί προέκταση στο διηνεκές της σχολικής, λείπει εντελώς από την Ελλάδα... αυτή θα λάβει υπόσταση μόνο με την ίδρυση του δεσμού των κοινοχρήστων βιβλιοθηκών" (βλ. Γ.Θ. Βαφόπουλο οι Λαϊκές βιβλιοθήκες δεσμός κοινωνικής υποδομής, Θεσσαλονίκη). Τα συναρμόδια υπουργεία Πολιτισμού, Εσωτερικών και Παιδείας, πρέπει να κινηθούν ενεργότερα προς αυτή την πλευρά, ενώ πρέπει να μελετηθεί σοβαρά η επιστροφή στο υπουργείο Πολιτισμού του αντικειμένου των βιβλιοθηκών που "διέρευσε" προς το υπουργείο Παιδείας το 1985.

9. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση είναι ένας ευέλικτος χώρος αποφάσεων. Μπορεί να συνδυάσει την τοπική και την πολιτιστική υπόθεση και να διαθέσει "ιδίους πόρους" για πολιτιστικούς σκοπούς. Αποτελεί "πρόσφορη" κοινωνική οργάνωση με μακρά παράδοση ώστε να μπορεί να αναδείξει την πολιτιστική πολυπλοκότητα ενός λαού, πράγμα που ισχύει κατεξοχήν για την Ελλάδα.

Εντάσσοντας τα πολιτιστικά θέματα, μέσα στα γενικότερα τοπικά θέματα, μπορεί να διεκδικήσει προς αυτό το σκοπό πιστώσεις και να τις απορροφήσει αποτελεσματικότερα, απ' ό,τι άλλοι - κρατικοί - οργανισμοί. Μπορεί ευκολότερα στο χώρο της να συνειδητοποιηθεί η ανάγκη της ευρωπαϊκής ενότητας μέσω του πολιτισμού και της ειρήνης. Έτσι, ο πολιτισμός γίνεται (όπως και πρέπει να είναι) μια ανυπολόγιστη δύναμη επικοινωνίας, που κάνει τους ανθρώπους να συνεννοούνται και μέσα από τα δημιουργήματά του. Η τελική δύναμη του ανθρώπου έγκειται στο να δημιουργεί έργα, που τείνουν να υπερβούν την φθορά του χρόνου.

